УДК 517.988

О.Ф. КАШПУР
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна,
e-mail: *olena.kashpur@gmail.com*.

РОЗВ'ЯЗАННЯ ІНТЕРПОЛЯЦІЙНОЇ ЗАДАЧІ ЕРМІТА У СКІНЧЕННОВИМІРНОМУ ЕВКЛІДОВОМУ ПРОСТОРІ

Анотація. Розглянуто інтерполяційну задачу Ерміта в Евклідовому просторі у випадку, коли задано значення функції багатьох змінних та значення її похідних Гато першого порядку у вузлах інтерполяції. Показано, що поставлена задача має єдиний розв'язок мінімальної норми у разі недовизначеності. Одержано умови інваріантної розв'язуваності та єдиності розв'язку задачі.

Ключові слова: інтерполяційний поліном Ерміта, диференціал Гато, Гільбертів простір, Евклідів простір, мінімальна норма.

ВСТУП

Інтерполяція, як один із методів апроксимації функцій багатьох змінних, має велике значення для прикладних та теоретичних задач. Теорію інтерполювання широко застосовують у побудові наближених методів математичного аналізу, зокрема, у задачах чисельного диференціювання та інтегрування для розв'язання певного класу рівнянь, а також під час розроблення систем автоматизованого проєктування, розв'язання задач геостатики (побудови моделі рельєфу) та ін. [1]. У класичних інтерполяційних формулах [2] для існування єдиного розв'язку задачі необхідно, щоб виконувалися відповідні співвідношення між кількістю вузлів m та степенем інтерполянта n. На практиці особливо цікавим є випадок, коли ці співвідношення не виконуються, тобто інтерполяційна задача є недовизначеною. У статті розглянуто розв'язання саме цієї задачі.

Перші результати з поліноміальної інтерполяції функцій багатьох змінних отримано в роботах [3, 4]. У монографії [5] побудовано основи теорії поліноміальної інтерполяції для операторів у Гільбертових та векторних просторах: розглянуто інтерполяційні задачі Лагранжа, Ерміта та Ерміта–Біркгофа; знайдено необхідні та достатні умови розв'язуваності поставлених задач, конструктивно побудовано всю множину відповідних інтерполяційних поліномів. При цьому степінь інтерполяційного полінома n та кількість вузлів інтерполювання m не пов'язані між собою. Зауважимо, що з інтерполяційних формул, одержаних у [5], можна отримати класичні інтерполяційні формули для функцій однієї змінної. У роботі [6] у Гільбертовому просторі побудовано інтерполяційний поліном Ерміта мінімальної норми, породженої скалярним добутком із Гаусовою мірою [7], та показано, що він має властивість асимптотичного збереження поліномів відповідного степеня в разі, коли задано значення нелінійного оператора у вузлах та його перших диференціалів Гато в них.

У цій статті розглянуто інтерполяційну задачу Ерміта в Евклідовому просторі E_k, $k>1$, для випадку, коли задано значення функції багатьох змінних та значення її похідних Гато першого порядку у вузлах інтерполяції. Показано, що поставлена задача має єдиний розв'язок мінімальної норми тоді, коли кількість інтерполяційних умов є меншою ніж розмірність простору поліномів степеня n у скінченновимірному просторі E_k, тобто у разі виконання нерівності $2m \le \frac{(n+k)!}{n!\,k!}$, де m — кількість вузлів інтерполювання. При цьому задача є інваріантно розв'язною, тобто має розв'язок для будь-яких значень оператора у вузлах та значень його перших диференціалів Гато. Наведемо допоміжні результати, які будуть використані в цій роботі.

ПОСТАНОВКА ТА РОЗВ'ЯЗАННЯ ІНТЕРПОЛЯЦІЙНОЇ ЗАДАЧІ ЕРМІТА В ГІЛЬБЕРТОВОМУ ПРОСТОРІ

Нехай X, Y — Гільбертові простори (X — сепарабельний), B — кореляційний оператор міри μ на X, $\operatorname{Ker} B = \varnothing$, міра μ має перший момент, що дорівнює нулю, а другий є обмеженим, $B(u,v)$ — кореляційний оператор цієї міри відповідно. На підставі результатів [7, 8] справджується рівність

$$B(u,v) = \int\limits_X (x,u)(x,v)\mu(dx) = (Bu, v), \;\; u, v, x \in X, \tag{1}$$

де $(\cdot,\cdot)$ — скалярний добуток в X.

Розглянемо множину Π_n неперервних на X операторних поліномів степеня n:

$$\Pi_n(x) = \{P_n(x) = L_0 + L_1 x + L_2 x^2 + \ldots + L_n x^n\},$$

де $L_k(x_1, x_2, \ldots, x_k)$ — неперервний симетричний k-лінійний оператор, $L_k x^k = L_k(\underbrace{x, x, \ldots, x}_{k})$.

Уведемо на множині Π_n скалярний добуток

$$(P_1, P_2) = \sum_{k=0}^{n} \int\limits_X \cdots \int\limits_X (L_k^{(1)}(v_1, v_2, \ldots, v_k), L_k^{(2)}(v_1, v_2, \ldots, v_k))\mu(dv_k)\cdots\mu(dv_1),$$

та норму

$$\| P \| = \left(\sum_{k=0}^{n} \int\limits_X \cdots \int\limits_X \| L_k(v_1, v_2, \ldots, v_k) \|_Y^2 \, \mu(dv_k) \cdots \mu(dv_1) \right)^{1/2}.$$

В останніх формулах P_1, $P_2 \in \Pi_n$, $L_k^{(1)}$, $L_k^{(2)}$, L_k — симетричні неперевні k-лінійні операторні форми поліномів P_1, P_2, P відповідно, $(\cdot,\cdot)_Y$ — скалярний добуток в Y.

Оператор $F: X \to Y$ (у загальному випадку нелінійний) заданий своїми значеннями $F(Bx_j)$, $j = \overline{1, m}$, та значеннями диференціалів Гато

$$F^{(i)}(Bx_j) Bv_{ji}^{(i)} \ldots Bv_{j1}^{(i)}, \;\; i = \overline{0, k_j}, \;\; j = \overline{1, m},$$

$$Bx_j, Bv_{ji}^{(i)} \in X, \;\; i = \overline{0, k_j}, \;\; j = \overline{1, m}.$$

Для оператора $F(x)$ потрібно побудувати такий поліном $P_n(x)$ степеня n, що відповідає інтерполяційним умовам

$$P_n^{(i)}(Bx_j) Bv_{ji}^{(i)} \ldots Bv_{j1}^{(i)} = F^{(i)}(Bx_j) Bv_{ji}^{(i)} \ldots Bv_{j1}^{(i)}, \;\; i = \overline{0, k_j}, \;\; j = \overline{1, m}. \tag{2}$$

У [5, 9] показано, що необхідною та достатньою умовою розв'язання операторної інтерпляційної задачі (2) є виконання рівності

$$Z\vec{F}_H = \vec{0}, \tag{3}$$

де

$$\vec{F}_H = \{F^{(i)}(Bx_j)Bv_{ji}^{(i)} \dots Bv_{j1}^{(i)},\ i = \overline{0, k_j}\}_{i=1}^{m},$$

Z — матриця, рядками якої є ортонормовані власні вектори симетричної матриці $H = ||H^{ls}|| = ||h_{ij}^{ls}||_{\ i=\overline{0,k_l},\ j=\overline{0,k_s}}$ з нульовим власним числом,

$$h_{ij}^{ls} =$$

$$= \frac{\partial^{i+j}}{\partial\alpha_1 \dots \partial\alpha_i \partial\beta_1 \dots \partial\alpha_j} g^B\left(x_l + \sum_{p=1}^{i} \alpha_p v_{ip}^{(i)} x_s + \sum_{p=1}^{i} \beta_p v_{sp}^{(i)}) \right) \Bigg|_{\alpha_1 = \dots = \alpha_i = \beta_1 = \dots = \beta_j = 0},$$

$$g^B = g(Bu, v) = \sum_{p=0}^{n} (Bu, v)^p,\ Bu, v \in X.$$

У разі виконання умови (3) розв'язок задачі (2) має вигляд [9]

$$P_n(x) = Q(x) + \langle \vec{F}_H - \vec{Q}_H, H^{+}\vec{g}_H(x) \rangle,\ Q(x) \in \Pi_n, \tag{4}$$

де H^{+} — псевдообернена матриця Мура–Пенроуза до матриці H [10],

$$\langle \vec{a}, \vec{b} \rangle = \sum_{i=1}^{m} \alpha_i \beta_i,\ \vec{a} = \{\alpha_i\}_{i=1}^{m},\ \vec{b} = \{\beta_i\}_{i=1}^{m},\ \alpha_i \in Y,\ \beta_i \in X,$$

$$\vec{Q}_H = \{Q^{(i)}(Bx_j)Bv_{ji}^{(i)} \dots Bv_{j1}^{(i)},\ i = \overline{0, k_j}\}_{i=1}^{m},$$

$$\vec{g}_H = \left\{ \frac{\partial^i}{\partial\alpha_1 \dots \partial\alpha_i} g\left(Bx_j + \sum_{p=1}^{i} \alpha_p Bv_{jp}^{(i)}, x \right) \Bigg|_{\alpha_1 = \dots = \alpha_i = 0},\ i = \overline{0, k_j} \right\}_{j=1}^{m}.$$

Як показано в [9], умова (3) еквівалентна рівності:

$$(E - HH^{+})\vec{F}_H = \vec{0}, \tag{5}$$

де E — одинична матриця розмірості $\left(\sum_{i=1}^{m} k_i + m \right) \times \left(\sum_{i=1}^{m} k_i + m \right)$.

Формула (4) описує всю множину Π_n^H операторних поліномів Ерміта n-го степеня, що відповідають інтерполяційним умовам (2).

Інтерполяційний поліном $P_n(x)$ називають інтерполянтом мінімальної норми, якщо він є розв'язком екстремальної задачі

$$||P_n|| = \min ||Q_n||,\ Q_n \in \Pi_n^H. \tag{6}$$

У [6] показано, що у разі виконання умови (2) поліном

$$P_n(x) = \langle \vec{F}_H, H^{+}\vec{g}_H(x) \rangle \tag{7}$$

є розв'язком задачі Ерміта (2) та має мінімальну норму, породжену скалярним добутком із Гаусовою мірою.

Задачу інтерполяції назвемо інваріантно розв'язною, якщо вона має розв'язок для будь-яких значень вектора $\vec{F}_H$. Перейдемо до викладу результатів цієї роботи.

РОЗВ'ЯЗАННЯ ІНТЕРПОЛЯЦІЙНОЇ ЗАДАЧІ ЕРМІТА У СКІНЧЕННОВИМІРНОМУ ЕВКЛІДОВОМУ ПРОСТОРІ E_k

Наведені вище результати застосуємо для простору E_k. Не зменшуючи загальності міркувань, розглянемо Евклідів простір E_2 з Гаусовою мірою μ. Нехай p — розмірність простору поліномів степеня n в E_2, $p=\dfrac{(n+1)(n+2)}{2}$, $u=(u_1,u_2)$, $v=(v_1,v_2)$, $\gamma=(x,y)$, $g(t)=\dfrac{1}{\sqrt{2\pi}}\exp(-t^2/2)$. Тоді рівність (1) у цьому випадку можна записати у такий спосіб:

$$B(u,v)=\int_{E_2}(\gamma,u)(\gamma,v)\mu(d\gamma)=$$

$$=\int_{-\infty}^{+\infty}\int_{-\infty}^{+\infty}(u_1x+u_2y)(v_1x+v_2y)g(x)g(y)dxdy=$$

$$=(u_1v_1+u_2v_2)=(u,v)=(Iu,v).$$

Отже, у просторі E_2 як оператор B можна обрати одиничний оператор I, а як вузли інтерполювання та напрямки диференціалів Гато — вектори $\gamma_i=(x_i,y_i)$, $\delta_i=(v_i,h_i)$, $i=\overline{1,m}$, відповідно.

Нехай функція $f:E_2\to R_1$ задана своїми значеннями $f(\gamma_i)$, $i=\overline{1,m}$, у вузлах інтерполяції $\gamma_i=(x_i,y_i)$, $i=\overline{1,m}$, та значеннями диференціалів Гато першого порядку $f'(\gamma_i)\delta_i$, $i=\overline{1,m}$, у цих вузлах $2m\le p$.

Потрібно знайти такий поліном $P_n(\gamma)$, що відповідає інтерполяційним умовам

$$P_n^{(i)}(\gamma_j)\delta_j=f^{(i)}(\gamma_j)\delta_j,\ i=0,1,\ j=\overline{1,m}. \qquad (8)$$

Розв'язком поставленої задачі є поліном мінімальної норми (7), при цьому матриця H набуває вигляду $H=\|H^{sl}\|_{l=\overline{1,m},\,s=\overline{1,m}}$,

$$H^{sl}=\left\|\begin{matrix} g(\gamma_s,\gamma_l) & \left.\dfrac{\partial}{\partial\beta}g(\gamma_s,\gamma_l+\beta\delta_l)\right|_{\beta=0} \\ \left.\dfrac{\partial}{\partial\alpha}g(\gamma_s+\alpha\delta_s,\gamma_l)\right|_{\alpha=0} & \left.\dfrac{\partial^2}{\partial\alpha\partial\beta}g(\gamma_s+\alpha\delta_s,\gamma_l+\beta\delta_l)\right|_{\alpha=\beta=0}\end{matrix}\right\|,$$

$$g(u,v)=\sum_{p=0}^{n}(u,v)^p.$$

Елементи матриці $H=\|H^{sl}\|_{l=\overline{1,m},\,s=\overline{1,m}}$, $H^{sl}=\|h_{ij}^{sl}\|_{i=0,1,\,j=0,1}$ можна записати у вигляді

$$h_{00}^{sl}=\sum_{p=0}^{n}(\gamma_s,\gamma_l)^p, \qquad (9)$$

$$h_{01}^{sl}=\frac{\partial}{\partial\beta}\sum_{p=0}^{n}(\gamma_s,\gamma_l+\beta\delta_l)^p\Big|_{\beta=0}=(\gamma_s,\delta_l)\sum_{p=0}^{n-1}(p+1)(\gamma_s,\gamma_l)^p, \tag{10}$$

$$h_{10}^{sl}=\frac{\partial}{\partial\alpha}\sum_{p=0}^{n}(\gamma_s+\alpha\delta_s,\gamma_l)^p\Big|_{\alpha=0}=(\gamma_l,\delta_s)\sum_{p=0}^{n-1}(p+1)(\gamma_s,\gamma_l)^p, \tag{11}$$

$$h_{11}^{sl}=\frac{\partial^2}{\partial\alpha\partial\beta}\sum_{p=0}^{n}(\gamma_s+\alpha\delta_s,\gamma_l+\beta\delta_l)^p\Big|_{\alpha=\beta=0}=$$
$$=(\delta_s,\delta_l)\sum_{p=0}^{n-1}(p+1)(\gamma_s,\gamma_l)^p+(\delta_s,\gamma_l)(\delta_l,\gamma_s)\sum_{p=2}^{n}p(p-1)(\gamma_s,\gamma_l)^{p-2}. \tag{12}$$

Використовуючи рівності (9)–(12), матрицю H представимо як $H=AA'$, де

$$A=$$
$$=\left\|\begin{matrix}1 & x_1 & y_1 & \sqrt{2}x_1y_1 & x_1^2 & y_1^2 & \sqrt{3}x_1^2y_1 & \sqrt{3}x_1y_1^2 & x_1^3 & y_1^3 & \dots & y_1^n\\ 0 & \upsilon_1 & h_1 & \sqrt{2}(x_1\upsilon_1+y_1h_1) & 2x_1h_1 & 2y_1\upsilon_1 & \sqrt{3}x_1(2y_1\upsilon_1+x_1h_1) & \sqrt{3}y_1(2x_1\upsilon_1+y_1h_1) & 3x_1^2\upsilon_1 & 3y_1^2h_1 & \dots & C_n^1y_1^{n-1}\upsilon_1\\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots\\ 1 & x_m & y_m & \sqrt{2}x_my_m & x_m^2 & y_m^2 & \sqrt{3}x_m^2y_m & \sqrt{3}x_my_m^2 & x_m^3 & y_m^3 & \dots & y_m^n\\ 0 & \upsilon_m & h_m & \sqrt{2}(x_m\upsilon_m+y_mh_m) & 2x_mh_m & 2y_m\upsilon_m & \sqrt{3}x_m(2y_m\upsilon_m+x_mh_m) & \sqrt{3}y_m(2x_m\upsilon_m+y_mh_m) & 3x_m^2\upsilon_m & 3y_m^2\upsilon_m & \dots & C_n^1y_m^{n-1}\upsilon_m\end{matrix}\right\|. \tag{13}$$

Позначимо

$$\vec{\psi}_{2i-1}=(1,x_i,y_i,\sqrt{2}x_iy_i,x_i^2,y_i^2,\sqrt{3}x_i^2y_i,\sqrt{3}x_iy_i^2,x_i^3,y_i^3,\dots,y_i^n), \tag{14}$$

$$\vec{\psi}_{2i}=(0,\upsilon_i,h_i,\sqrt{2}(x_i\upsilon_i+y_ih_i),2x_ih_i,2y_i\upsilon_i,$$
$$\sqrt{3}x_i(2y_i\upsilon_i+x_ih_i),\sqrt{3}y_i(2x_i\upsilon_i+y_ih_i),3x_i^2\upsilon_i,3y_i^2\upsilon_i,\dots,C_n^1y_i^{n-1}\upsilon_i), \tag{15}$$

де $i\in\mathbb{N}$. Враховуючи введені позначення (14), (15), матрицю H можна представити у вигляді

$$H=\begin{pmatrix}(\vec{\psi}_1,\vec{\psi}_1) & \dots & (\vec{\psi}_1,\vec{\psi}_{2m})\\ \dots & \dots & \dots\\ (\vec{\psi}_{2m},\vec{\psi}_1) & \dots & (\vec{\psi}_{2m},\vec{\psi}_{2m})\end{pmatrix},\ 2m\le p. \tag{16}$$

Отже, матриця H є матрицею Грама. Зауважимо, що таку матрицю розглянуто для нескінченновимірного Гільбертового простору в роботі [9]. Матриця H буде невиродженою, якщо обрати вектори $\vec{\psi}_i$, $i=\overline{1,2m}$, $2m\le p$, лінійно незалежними, тобто у цьому випадку $H^+=H^{-1}$. На підставі (5) умови розв'язуваності задачі (8) набувають вигляду $(E-HH^{-1})\vec{f}_H=\vec{0}$, тобто виконуються для будь-яких значень функції $f(\gamma_i)$, $i=\overline{1,2m}$, та її диференціалів Гато $f'(\gamma_i)\delta_i$, $i=\overline{1,m}$, $2m\le p$. Це означає, що інтерполяційна задача Ерміта (8) є інваріантно розв'язною, а її розв'язок мінімальної норми можна записати так:

$$P_n(\gamma)=\langle\vec{f}_H,H^{-1}\vec{g}_H(\gamma)\rangle, \tag{17}$$

де $\vec{f}_H=\left\{\begin{matrix}f(\gamma_i)\\ f'(\gamma_i)\delta_i\end{matrix}\right\}_{i=1}^{m}$,

$$\vec{g}_H(\gamma)=\left\{\begin{array}{c}\sum_{p=0}^{n}(\gamma_i,\gamma)^p\\ \frac{\partial}{\partial\alpha}\sum_{p=0}^{n}(\gamma_i+\alpha\delta_i,\gamma)^p\Big|_{\alpha=0}\end{array}\right\}_{i=1}^{m}=$$

$$=\left\{\begin{array}{c}\sum_{p=0}^{n}(\gamma_i,\gamma)^p\\ (\delta_i,\gamma)\sum_{p=0}^{n-1}(p+1)(\gamma_i,\gamma)^p\end{array}\right\}_{i=1}^{m}. \tag{18}$$

Тоді для інтерполяційного полінома мінімальної норми (17) одержимо таку формулу:

$$P_n(x,y)=\left\langle \vec{f}_H, H^{-1}\left\{\begin{array}{c}\sum_{p=0}^{n}(x_i x+y_i y)^p\\ (v_i x+h_i y)\sum_{p=0}^{n-1}(p+1)(x_i x+y_i y)^p\end{array}\right\}_{i=1}^{m}\right\rangle. \tag{19}$$

Отже, якщо вузли інтерполювання $\gamma_i=(x_i,y_i)$, $i=\overline{1,m}$, та напрямки диференціалів Гато $\delta_i=(v_i,h_i)$, $i=\overline{1,m}$, $2m\le p$, обрати так, щоб система векторів (14), (15) була лінійно незалежною, то інтерполяційна задача Ерміта (8) буде інваріантно розв'язною та матиме єдиний розв'язок мінімальної норми у випадку недовизначенності вихідних даних, тобто коли кількість інтерполяційних умов $2m$ є меншою ніж розмірність простору поліномів степеня n у просторі E_2, $m\le\frac{(n+1)(n+2)}{4}$. Довели таку теорему.

Теорема 1. Нехай функція $f:E_2\to R_1$ задана своїми значеннями $f(\gamma_i)$, $i=\overline{1,m}$, та значеннями перших диференціалів Гато $f'(\gamma_i)\delta_i$, $i=\overline{1,m}$. Якщо вузли інтерполювання γ_i, $i=\overline{1,m}$, та напрямки перших диференціалів Гато δ_i, $i=\overline{1,m}$, у (8) обрати так, щоб система векторів (14), (15) була лінійно незалежною, то інтерполяційна задача Ерміта (8) для функції двох змінних є інваріантно розв'язною та має єдиний розв'язок мінімальної норми, що визначається формулою (19) у випадку, коли $2m\le p$, де $p=\frac{(n+1)(n+2)}{2}$ — розмірність простору поліномів другого степеня в E_2.

Результати теореми 1 можна узагальнити для функцій багатьох змінних. Нехай E_k — k-вимірний Евклідів простір, $\gamma=(x_1,x_2,\dots,x_k)$, $\gamma_i=(x_{1_i},x_{2_i},\dots,x_{k_i})$, $\delta_i=(h_{1_i},h_{2_i},\dots,h_{k_i})\in E_k$, Π_{kn} — простір поліномів k змінних степеня n, розмірність простору Π_{kn} дорівнює $p=\frac{(n+k)!}{n!\,k!}$.

Функція $f:E_k\to R_1$ задана своїми значеннями $f(\gamma_i)$, $i=\overline{1,2m}$, та значеннями похідних Гато першого порядку $f'(\gamma_i)(\delta_i)$, $i=\overline{1,m}$. У цьому випадку система векторів (14), (15) набуває вигляду

$$\vec{\psi}_{2i-1}=\left\{\left(\frac{j!}{j_1!\,j_2!\dots j_k!}\right)^{1/2}x_{1_i}^{j_1}x_{2_i}^{j_2}\dots x_{k_i}^{j_k},\ j_1+j_2+\dots+j_k=j,\ 0!=1\right\}_{j=0}^{n}, \tag{20}$$

$$i=\overline{1,m},$$

$$\vec{\psi}_{2i}=(0,h_{1_i},\ldots,h_{k_i},\sqrt{2}(x_{1_i}h_{2_i}+x_{2_i}h_{1_i}),\ldots,\sqrt{2}(x_{(k-1)_i}h_{k_i}+x_{k_i}h_{(k-1)_i}),2x_{1_i}h_{1_i},\ldots$$
$$\ldots,2x_{k_i}h_{k_i},\sqrt{3}x_{1_i}(2x_{2_i}h_{1_i}+x_{1_i}h_{2_i}),\ldots,\sqrt{3}x_{(k-1)_i}(2x_{k_i}h_{(k-1)_i}+x_{(k-1)_i}h_{k_i},$$
$$3x_{1_i}^2h_{1_i},\ldots,3x_{k_i}^2h_{k_i},\ldots,C_n^1x_{k_i}^{n-1}h_{k_i}),\ i\in\mathbb{N}, \tag{21}$$

при цьому матриця $H=A'A$, де

$$A=\begin{Vmatrix} 1 & x_{1_1} & \ldots & x_{k_1} & \sqrt{2}x_{1_1}x_{2_1} & \ldots & x_{1_1}^2 & \ldots & x_{k_1}^2 & \sqrt{3}x_{1_1}^2x_{2_1} & \ldots & x_{1_1}^3 & \ldots & x_{k_1}^n \\ 0 & h_{1_1} & \ldots & h_{k_1} & \sqrt{2}(x_{1_1}h_{2_1}+x_{2_1}h_{1_1}) & \ldots & 2x_{1_1}^2h_{1_1} & \ldots & 2x_{k_1}^2h_{k_1} & \sqrt{3}x_{1_1}(2x_{2_1}h_{1_1}+x_{1_1}h_{2_1}) & \ldots & 3x_{1_1}^2h_{1_1} & \ldots & C_n^1x_{k_1}^{n-1}h_{k_1} \\ \ldots & \ldots & \ldots & \ldots & \ldots & \ldots & \ldots & \ldots & \ldots & \ldots & \ldots & \ldots & \ldots & \ldots \\ 1 & x_{1_m} & \ldots & x_{k_m} & \sqrt{2}x_{1_m}x_{2_m} & \ldots & x_{1_m}^2 & \ldots & x_{k_m}^2 & \sqrt{3}x_{1_m}^2x_{2_m} & \ldots & x_{1_m}^3 & \ldots & x_{k_m}^n \\ 0 & h_{1_m} & \ldots & h_{k_m} & \sqrt{2}(x_{1_m}h_{2_m}+x_{2_m}h_{1_m}) & \ldots & 2x_{1_m}^2h_{1_m} & \ldots & 2x_{k_m}^2h_{k_m} & \sqrt{3}x_{1_m}(2x_{2_m}h_{1_m}+x_{1_m}h_{2_m}) & \ldots & 3x_{1_m}^2h_{1_m} & \ldots & C_n^1x_{k_m}^{n-1}h_{k_m} \end{Vmatrix},$$

а інтерполяційний поліном мінімальної норми (17), що є розв'язком задачі Ерміта (8) у просторі E_k, можна записати у такому вигляді

$$P_n(x_1,x_2,\ldots,x_k)=\langle\vec{f}_H,H^{-1}\vec{g}_H(x_1,x_2,\ldots,x_k)\rangle\!\rangle, \tag{22}$$

де

$$\vec{g}_H(x_1,\ldots,x_k)=\left\{\begin{matrix}\sum_{p=0}^{n}(x_1x_{1_i}+\ldots+x_kx_{k_i})^p \\ (x_1h_{1_i}+\ldots+x_kh_{k_i})\sum_{p=0}^{n-1}(p+1)(x_1x_{1_i}+\ldots+x_kx_{k_i})^p\end{matrix}\right\}_{i=1}^{m}.$$

Отже, узагальнення теореми 1 для багатовимірного Евклідового простору E_k сформулюємо у вигляді такої теореми.

Теорема 2. Нехай функція $f:E_k\to R_1$ задана своїми значеннями $f(\gamma_i)$, $i=\overline{1,m}$, та значеннями перших диференціалів Гато $f'(\gamma_i)\delta_i$, $i=\overline{1,m}$. Якщо вузли інтерполювання γ_i, $i=\overline{1,m}$, та напрямки перших диференціалів Гато δ_i, $i=\overline{1,m}$, у (8) обрати так, щоб система векторів (20), (21) була лінійно незалежною, то інтерполяційна задача Ерміта (8) для функції багатьох змінних є інваріантно розв'язною та має єдиний розв'язок мінімальної норми (22) на просторі Π_{kn} у випадку, коли $2m\le p$, де p — розмірність простору Π_{kn}.

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПОЛІНОМИ ІНТЕРПОЛЯЦІЙНОЇ ЗАДАЧІ ЕРМІТА У СКІНЧЕННОВИМІРНОМУ ЕВКЛІДОВОМУ ПРОСТОРІ E_k

Нехай виконуються умови теореми 2. Розглянемо розв'язок інтерполяційної задачі Ерміта (8) у вигляді інтеполянта мінімальної норми (17). Подамо його у вигляді:

$$P_n(\gamma)=\langle\vec{f}_H,H^{-1}\vec{g}_H(\gamma)\rangle\!\rangle=\sum_{i=1}^{m}(f(\gamma_i)l_{2i-1}(\gamma)+f'(\gamma_i)\delta_i l_{2i}(\gamma)), \tag{23}$$

де

$$\vec{l}(\gamma)=\begin{Vmatrix} l_{2i-1}(\gamma) \\ l_{2i}(\gamma)\end{Vmatrix}_{i=1}^{m}=H^{-1}g_H(\gamma). \tag{24}$$

Покажемо, що елементи вектора $\vec{l}(\gamma)$ є фундаментальними поліномами інтерполяційної задачі Ерміта (8) у просторі E_k, тобто

$$l_{2i-1}(\gamma_k)=\delta_{ik},\ \ l_{2i}(\gamma_k)=0, \tag{25}$$

$$l'_{2i-1}(\gamma_k)\delta_k=0,\ \ l'_{2i}(\gamma_k)\delta_k=\delta_{ik},\ \ i,k=\overline{1,m}, \tag{26}$$

δ_{ik} — символ Кронекера.

Для цього знайдемо значення $\vec{l}(\gamma_j)$, $j=\overline{1,m}$, у вузлах інтерполяції та значення перших диференціалів Гато $\vec{l}\,'(\gamma_j)\delta_j$, $j=\overline{1,m}$, у цих вузлах. Нехай вектори $\vec{e}_{2i-1}$, $\vec{e}_{2i}$ складаються з нулів, а компоненти цих векторів з індексами $2i-1$ та $2i$ відповідно дорівнюють одиниці. Враховуючи вигляд вектора $\vec{g}_H(\gamma)$, що визначається формулою (18), та матриці H, елементи якої мають вигляд (9)–(12), одержимо

$$\vec{l}(\gamma_j) = H^{-1}\vec{g}_H(\gamma_j) = H^{-1}\left\{\begin{array}{c} \sum_{p=0}^{n} (\gamma_i, \gamma_j)^p \\ \frac{\partial}{\partial\alpha} \sum_{p=0}^{n} (\gamma_i + \alpha\delta_i, \gamma_j)^p \Big|_{\alpha=0} \end{array}\right\}_{i=1}^{m} =$$

$$= H^{-1}H\vec{e}_{2j-1} = \vec{e}_{2j-1}, \;\; j=\overline{1,m}.$$

Це означає, що виконується рівність (25). Аналогічно знайдемо $\vec{l}\,'(\gamma_j)\delta_j$, $j=\overline{1,m}$:

$$\vec{l}\,'(\gamma_j)\delta_j = H^{-1}\vec{g}\,'_H(\gamma_j)\delta_j =$$

$$= H^{-1}\left\{\begin{array}{c} \sum_{p=0}^{n} \frac{\partial}{\partial\beta}(\gamma_i, \gamma_j + \beta\delta_j)^p \Big|_{\beta=0} \\ \frac{\partial^2}{\partial\alpha\partial\beta} \sum_{p=0}^{n} (\gamma_i + \alpha\delta_i, \gamma_j + \beta\delta_j)^p \Big|_{\alpha=\beta=0} \end{array}\right\}_{i=1}^{m} =$$

$$= H^{-1}H\vec{e}_{2j} = \vec{e}_{2j}, \;\; j=\overline{1,m}.$$

Отримали, що (26) також виконується.

Отже, довели наступну теорему.

Теорема 3. Нехай виконуються умови теореми 2. Тоді елементи вектора $\vec{l}(\gamma)$, що визначаються формулою (24), є фундаментальними поліномами інтерполяційної задачі Ерміта (8) у скінченновимірному Евклідовому просторі E_k.

Приклад 1. Побудуємо інтерполяційний поліном мінімальної норми $P_2(\gamma) = P_2(x, y)$ другого степеня, використовуючи формулу (17). У просторі E_2 розмірність простору поліномів другого степеня $p=6$. Отже, на підставі результатів [2] для розв'язання цієї інтерполяційної задачі потрібно, щоб кількість інтерполяційних умов дорівнювала p. За теоремою 1 можна обрати меншу кількість умов (8). Нехай $\gamma_1 = (1, 0)$, $\gamma_2 = (1, 2)$ — вузли інтерполювання, $\delta_1 = (1, 0)$, $\delta_2 = (0, 1)$ — напрямки перших диференціалів Гато. За такого вибору напрямків диференціалів Гато маємо

$$f'(\gamma_1)\delta_1 = \frac{\partial f(\gamma_1)}{\partial x}, \;\; f'(\gamma_2)\delta_1 = \frac{\partial f(\gamma_2)}{\partial y},$$

отже, інтерполяційні умови (8) набувають вигляду:

$$f(\gamma_i) = P_2(\gamma_i), \;\; i = 1, 2,$$

$$\frac{\partial f(\gamma_1)}{\partial x} = \frac{\partial P_2(\gamma_1)}{\partial x}, \;\; \frac{\partial f(\gamma_2)}{\partial y} = \frac{\partial P_2(\gamma_2)}{\partial y}.$$

Вектори $\vec{\psi}_i$, $i=\overline{1,2m}$, на підставі формул (14), (15) матимуть такий вигляд:

$$\vec{\psi}_1 = (1, 1, 0, 0, 1, 0),\ \vec{\psi}_2 = (0, 1 0, 0, 2, 0),$$

$$\vec{\psi}_3 = (1, 1, 2, 2\sqrt{2}, 1, 4),\ \vec{\psi}_4 = (0, 0, 1, \sqrt{2}, 0, 4).$$

Система векторів $\{\vec{\psi}_i\}_{i=1}^4$ є лінійно незалежною, тому матриця Грама H, що визначається за формулою (16), є невиродженою та

$$H = \begin{Vmatrix} 3 & 3 & 3 & 0 \\ 3 & 5 & 3 & 0 \\ 3 & 3 & 31 & 22 \\ 0 & 0 & 22 & 19 \end{Vmatrix},\ H^{-1} = \begin{Vmatrix} \frac{59}{48} & -\frac{1}{2} & -\frac{19}{48} & \frac{11}{24} \\ -\frac{1}{2} & \frac{1}{2} & 0 & 0 \\ -\frac{19}{48} & 0 & \frac{19}{48} & -\frac{11}{24} \\ \frac{11}{24} & 0 & -\frac{11}{24} & \frac{7}{12} \end{Vmatrix},$$

$$g_H(x, y) = \begin{Vmatrix} 1 + x + x^2 \\ x(1 + 2x) \\ 1 + (x + 2y) + (x + 2y)^2 \\ y(1 + 2(x + 2y)) \end{Vmatrix}.$$

Тоді інтерполяційний поліном мінімальної норми (17) набуває вигляду

$$P_n(x, y) = \langle \vec{f}_H, H^{-1}\vec{g}_H(x, y)\rangle = \sum_{i=1}^{m} f(x_i, y_i) l_i(x, y),$$

де

$$l_1(x, y) = \frac{1}{6}\left(5 + 2x - 2y - x^2 \frac{3}{2} y^2 - 4xy\right),\ l_2(x, y) = \frac{1}{2}(-1 + x^2), \qquad (27)$$

$$l_3(x, y) = \frac{1}{12}(4y - 3y^2 + 8xy),\ l_4(x, y) = -\frac{1}{6}(2y + 4xy + 3y^2) \qquad (28)$$

є фундаментальними поліномами задачі Ерміта. Дійсно, як неважко бачити, поліноми (27), (28) відповідають таким співвідношенням:

$$l_{2i-1}(x_k, y_k) = \delta_{ik},\ l_{2i}(x_k, y_k) = 0,\ i = 1, 2,\ k = 1, 2,$$

$$\frac{\partial l_i}{\partial x}(x_1, y_1) = \begin{cases} 1, \text{ якщо } i = 2, \\ 0, \text{ якщо } i = 1, 3, 4, \end{cases} \quad \frac{\partial l_i}{\partial y}(x_2, y_2) = \begin{cases} 1, \text{ якщо } i = 4, \\ 0, \text{ якщо } i = \overline{1, 3}, \end{cases}$$

тобто рівності (24), (25) виконуються.

Отже, у прикладі 1 побудовано інтерполяційний поліном мінімальної норми для $m = 4$, $p = 6$, $m < p$.

Поставлена задача відповідно до рівності (5) має розв'язок для будь-яких значень функції у вузлах інтерполювання та значень перших диференціалів Гато у цих вузлах. Це означає, що вона є інваріантно розв'язною.

Зауваження 1. Результати цієї роботи можна перенести на інтерполяційну задачу Ерміта–Біркгофа, коли в умовах (8) значення деяких похідних Гато першого порядку у вузлах інтерполяції відсутні. Для того, щоб побудувати розв'язок цієї задачі, потрібно в матриці H викреслити ті рядки та стовбчики, що відповідають похідним Гато, пропущеним в умовах (8). Для векторів, наявних у формулі (17), виконуємо аналогічні викладки: викреслюємо з них ті елементи, що відповідають пропущеним похідним.

ВИСНОВКИ

Зважаючи на викладене, доходимо висновку, що в умовах недовизначеності, тобто коли кількість інтерполяційних умов (8) є меншою ніж розмірність простору поліномів степеня n у просторі $E_k : 2m \le p,\ p = \frac{(n+k)!}{n!\,k!}$, у разі виконання умов теореми 1 (теореми 2) для інтерполяційної задачі Ерміта (8) існує єдиний розв'язок мінімальної норми для функції двох (багатьох) змінних, при цьому задача є інваріантно розв'язною.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Porter W.A. An overview of polinomic system theory. *Proc. IEEE. Special Issue on System Theory*. 1976. Vol. 64, N 1. P. 18–26.
2. Бабенко К.И. Основы численного анализа. Москва; Ижевск: НИЦ Регулярная и хаотическая динамика, 2002. 848 с.
3. Kergin P. Interpolation of C functions. Thesis: University of Toronto, 1978.
4. Chung K.C., Yao T.H. On latticies admitting unique Lagrange representations. *SIAM J. Numer. Anal.* 1977. Vol. 14, Iss. 4. P. 735–743.
5. Макаров В.Л., Хлобыстов В.В. Основы теории полиномиального операторного интерполирования. Київ: Ін-т математики НАН України, 1999. Т. 24. 278 с.
6. Хлобистов В.В., Кашпур О.Ф. Операторний інтерполянт типу Ерміта в гільбертовому просторі, що є асимптотично точним на поліномах. *Вісник Київського університету. Сер. фіз.-міт. науки.* 2005. № 2. С. 437–448.
7. Егоров А.Д., Соболевский П.И., Янович Л.А. Приближенные методы вычисления континуальных интегралов. Минск: Наука и техника, 1985. 310 с.
8. Гихман И.И., Скороход А.В. Теория случайных процесов. Т. 1. Москва: Наука, 1971. 664 с.
9. Makarov V.L., Khlobystov V.V., Yanovich L.A. Methods of operator interpolation. Київ: Ін-т математики НАН України, 2010. Т. 83. 516 с.
10. Гантмахер Ф.Р. Теория матриц. Москва: Физматлит, 2010. 558 с.

O.F. Kashpur

SOLVING THE HERMITE INTERPOLATION PROBLEM IN A FINITE-DIMENSIONAL EUCLIDEAN SPACE

Abstract. We consider the solution of the Hermite interpolation problem in the Euclidean space in the case where the values of the multivariable function and the values of its first-order Gato derivatives at the interpolation nodes are given. The problem is shown to have a unique solution of the minimum norm in the case of under-determinacy. The conditions of invariant solvability and uniqueness of the problem solution are obtained.

Keywords: Hermite interpolation polynomial, Gato differential, Hilbert space, Euclidean space, minimum norm.

Надійшла до редакції 19.11.2021